

Ynglefuglene på Tipperne 2016

Notat fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi

Dato: 25. august 2016

Ole Thorup¹ & Thomas Bregnballe²

¹Amphi Consult

²Institut for Bioscience

Rekvirent:

Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning (tidligere Naturstyrelsen)

Antal sider: 9

Faglig kommentering:

Kevin Clausen

Kvalitetssikring, centret:

Jesper R. Fredshavn

Høj prædation førte til lav ynglesucces på Tipperne i 2016. Her en vigeunge. Foto: Torben Andersen.

AARHUS
UNIVERSITET

DCE - NATIONALT CENTER FOR MILJØ OG ENERGI

Tel.: +45 8715 0000
E-mail: dce@au.dk
<http://dce.au.dk>

Indhold

Indledning	3
Prædation og udtørring af engene gav brushane et dårligt yngleår	4
Engryle: Et stabilt yngleantal siden 2008	5
Engryle var den engfugl der klarede det høje prædationstryk bedst	5
Gamle kendinge og en ny prædator på engfuglenes æg og unger	5
Mange bundplanter i Ringkøbing Fjord omkring Tipperne gavnede knopsvane men ikke blishøne	7
Sivsanger er en almindelig ynglefugl i Tippeternes rørskove	8
Tak	9
Referencer	9

Indledning

Tipperne er med op til 400 ynglepar fordelt på 8-10 vadefuglearter et af de vigtigste områder for engfugle i Europa. Takket være en årlig registrering af ynglefuglenes forekomst på Tipperne siden 1928 udgør materialet fra Tipperne nu en af verdens længste tidsserier for registrering af ynglefugle. Ud over de systematiske registreringer af engfuglenes yngleforekomst er engfuglenes redessucces blevet overvåget siden 1985. Tillige er der siden 1998 samlet data, som bruges til at estimere ungerne overlevelse.

Tabel 1. Antal ynglepar på Tipperne af en række karakteristiske ynglefugle. Gennemsnit for nogle perioder 1975-2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 og 2016. - : ingen optællinger

	1975-1984	1985-1994	1995-2004	2005-2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rørdrum - par	0	0	0	0	0	0	0	2	2	1	1
Knopsvane - par	36	8	1	1	0	0	2	2	2	0-1	7
Knarand - par	3	4	2	1	2	4	4	0	5	2	7
Gråand - par	30	44	50	65	57	43	62	53	52	42	50
Atlingand - par	6	6	4	2	0-1	1	12	1	4-5	1	1
Spidsand - par	15	18	6	1	2	2	3	1	2	1-2	2
Skeand - par	16	31	7	4	6	2	13	4	3	0	7
Rørhøg - par	1	2	2	1	2	2	1	2	2	2	2
Strandskade - par	8	18	13	8	8	7	7	8	8	6	5
Klyde - par	252	345	97	68	46	28	40	1	37	23	7
Hjejle - par	0	0	0	0	0	1	0-1	0-2	0	0-1	0-1
Vibe - par	112	192	128	128	100	114	130	154	166	151	104
Engryle - par	15	115	82	33	22	25	20	23	27	22	23
Brushane - ynglehunner	93	160	75	40	32	20	42	53	25	19	17
Brushane - dansehanner	55	78	30	20	10	11	19-20	29	21	14	13
Dobbeltbekkasin - par	15	16	4	4	2	2	5	2-3	0	0	0
Stor kobbersneppe - par	81	153	101	72	67	74	57	58	64	51	39
Stor regnspove - par	0	0	1	5	3	3	3	3	2	2	2
Rødben - par	98	507	515	174	74	103	122	103	116	113	81
Hættemåge - par	174	289	5	2	1	0	0	0	0	0	0
Stormmåge - par	5	3	2	2	0	0	2	1	0	0	0
Sølvmåge - par	1	0	1	0	0	4	0-1	0	0	3	1
Svartbag - par	0	0	0	0	0	0	0-1	0-1	1	1	0
Havterne - par	50	90	24	10	4	1	1	1	3	0	0
Landsvale - par	8	6	5	7	10	5	9	8	10	16	15
Gul vipstjert - par	50	89	41	34	54-55	86	57	67	64	49	79
Sivsanger - sangterritorier	163 ⁽¹⁹⁷⁵⁾	68	75	-	-	81	-	61	60	47	85
Tornsanger - sangterritorier	1	2	6	5	12	20	11	8	15	14	15

Gul vipstjert er en af de arter, som forekom i højere antal i 2016 end i de foregående fire år (se Tabel 1). Foto: Torben Andersen.

Prædation og udtørring af engene gav brushane et dårligt yngleår

I et dansk perspektiv er brushane måske Tippetnes vigtigste ynglefugl, da omkring halvdelen af den danske ynglebestand befinder sig her. Brushane kræver ferske, fugtige enge i yngletiden, og da det er nedbøren, der afgør vandniveauet på Tipperne, er mængden af regn i maj-juni meget afgørende for brushønsenes mulighed for at yngle.

I 2016 var forårets nedbør på Tipperne meget ujævnt fordelt. I april faldt der masser af regn, og i starten af maj var der sjappede enge og vand i alle små vådområder. Men på det tidspunkt, hvor brushønsene skulle til at etablere sig i anden halvdel af maj og starten af juni, havde der været en længere varm og tør periode, og grundvandsniveauet faldt med 60-70 cm fra starten af maj til starten af juni. Heraf forsvandt de 50 cm mellem 5. og 21. maj. Det betød, at næsten alle vådområder tørrede ud.

Samtidig var der en langsom start på græsvæksten, der betød dårlige muligheder for at finde god redehabitat for tuerugere som brushane, og der var et større antal specialiserede prædatorer af fugleæg til stede (se afsnittene om prædationstryk). Denne kombination betød, at overlevelseschancen for engfuglenes æg var meget lav.

Tipperne udgør et meget vigtigt yngleområde for brushane i Danmark. 2016 blev imidlertid ikke et gunstigt år for arten, for manglende nedbør fra midten af maj til starten af juni førte til et fald i grundvandsniveauet. Foto: Torben Andersen.

Brushønsene reagerede ved, at de fleste af de fugle, der var til stede i starten af maj, trak videre. Kun 17 hunner og 13 hanner blev tilbage og forsøgte at yngle, men den 10. juni var der kun to hunner tilbage på Tipperne. Den ene af disse udrugede to unger 9. juni, og de kan godt være blevet flyvefærdige,

da hunnen stadig var ungevarslende 8 dage senere. Det var årets eneste ynglehun med klækningssucces.

2016 var det tredje dårlige yngleår i træk for brushane (og de fleste andre engfugle) efter to rigtig gode ynglesæsoner i 2012 og 2013.

Tabel 2. Andel af reder (%) af undersøgte vadefugle, hvor æggene blev spist af andre fugle eller rovpattedyr. Beregnet ud fra kontrollerede reders gennemsnitlige daglige overlevelse i 1986-2016 - perioden hvor dette er undersøgt. - : for få data til beregning

	1986-1990	1991-1995	1996-2000	2001-2005	2006-2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Strandskade	33	59	96	100	98	-	-	-	-	-	-
Vibe	39	52	84	74	60	84	44	75	80	97	97
Engryle	31	48	72	51	43	82	76	24	84	58	53
Brushane	34	51	87	72	63	-	59	45	-	-	-
Stor kobbersneppe	34	54	94	69	74	71	36	71	95	76	-
Rødben	21	54	87	77	66	82	63	50	96	95	81

Engryle: Et stabilt yngleantal siden 2008

I Danmark har vi fortsat en lille ynglebestand af almindelig ryle. Den biogeografiske bestand af almindelig ryle, som yngler i Danmark, betegnes på dansk 'engryle'. Engrylens yngleudbredelse strækker sig fra Danmark og det nordvestlige Tyskland i vest til de baltiske lande og Finland mod øst.

I et internationalt perspektiv er engrylen Tippeternes vigtigste ynglefugl. I 2016 ynglede 23 par på Tipperne, og antallet har været stabilt siden 2008, efter at det var meget højere (38-145 par) i perioden 1985-2007 (Tabel 1). De 23 par, som ynglede på Tipperne i 2016, svarer til mere end 5 % af den samlede ynglebestand af engryle i verden.

Engryle var den engfugl der klarede det høje prædationstryk bedst

Hos alle de ynglende arter af vadefugle, med undtagelse af engryle, var prædationen på æg på Tippeternes enge så omfattende, at kun klækkede æg for 0-19 % af parrene hos de forskellige arter. Engryle klarede sig noget bedre, da 35 % af de kortlagte par senere blev set med unger. Det var dog kun blandt ynglefuglene vest for Tippervejen, at det registreredes, at æg klækkede. Her fik 8 af 15 par unger, mens ingen af de 8 par på engene øst for Tippervejen og på Fuglepold havde klækningssucces. Årsagen til denne forskel kendes ikke. Endelig var de to par engryler samt de øvrige sent ynglende engfugle på Fuglepold udsat for klart det hårdeste græsningstryk på reservatet. Et højt græsningstryk indebærer en stor risiko for, at de ynglende vadefugles æg bliver trampet ned eller på anden måde ødelagt af de græssende kreaturer.

Gamle kendinge og en ny prædator på engfuglenes æg og unger

Den 28. april 2016 blev et par mårhunde fundet og aflivet i en grav på det nordlige Store Tipper. Hunnen var med unger. Efterfølgende blev der set yderligere en mårhund på reservatet, og der blev fundet spor fra mårhund på forskellige mudderflader på N. Rad og Ø. Rad. I 2012 blev mårhund første gang registreret på Tipperne, da et dyr med satellitsender opholdt sig på Tippeternes enge i ca. 3 døgn, før det vandrede sydpå igen. Da mårhunde lever meget skjult, overses de let, men der har ikke været flere registreringer på Tipperne før årets iagttagelser. Det vides ikke præcist, hvor vigtig en

prædator mårhund er for æg og unger af engfugle, og tandmærker efter pattedyr fundet på æggeskaller fra engene bliver kun undtagelsesvis bestemt til art.

Mangfoldigheden af potentielle prædatorer på engfuglenes æg og unger var større end normalt i foråret 2016. Udover mårhundene bestod suiten af prædatorer af: en rævefamilie, en eller flere 'streferræve' (dvs. ræve der ikke var fastboende i grave, men rastede i rørskove mm. og flyttede fra sted til sted), en grævling, tre par krager, fem rørhøge (fast jagende over engområderne) og 1-2 specialiserede sølvmåger. Det ekstraordinære i 2016 var især mårhund som ny prædator, hele 5 rørhøge der jagede æg og unger af engfugle samt sølvmåge, der ikke har været en vigtig prædator i ret mange år. Tilsammen lagde disse dyr og fugle et massivt prædationstryk på engfuglene. Især tidligt på sæsonen var der ikke mange æg, der overlevede den første uge, efter de var blevet lagt.

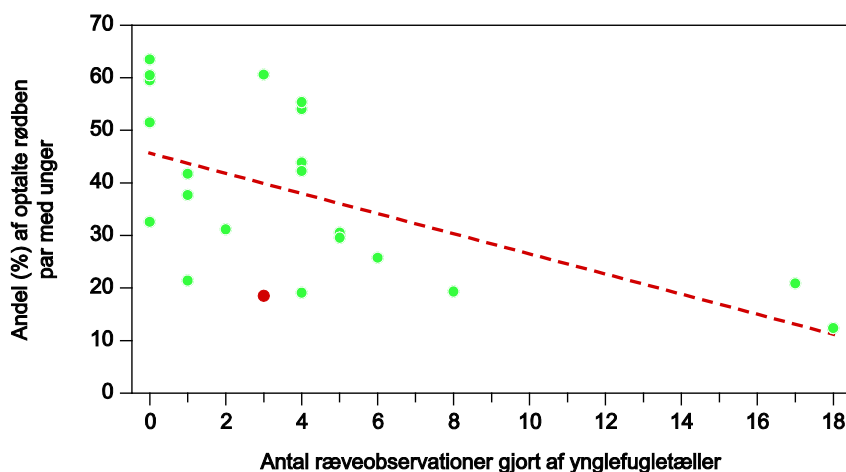
Registreringer af at flere fugle/yngepar helt forsvandt fra engen, umiddelbart efter at deres rede var blevet præderet, tyder på at disse meget vanskelige yngleforhold fik mange par til at opgive at yngle på Tipperne allerede ret tidligt i ynglesæsonen. Således forlod knapt 20 % af viberne Tipperne mellem en kortlægning sidst i april og en kortlægning i starten af maj, og rødbenene reagerede endnu kraftigere. Her forsvandt 33 af 81 optalte par fra Tipperne mellem en kortlægning i anden halvdel af maj og en kortlægning i starten af juni. Det svarer til 41 %.

Hvor stor en del af prædationen, de enkelte prædatorer står for, vides ikke præcist. Der er set aktive prædationer og fundet skalrester, der viser, at ræv, krage, rørhøg og sølvmåge alle tømte et antal reder med æg i 2016. En meget simpel sammenhæng mellem antal sete ræve i dagtimerne og andelen af rødbenpar, der registreredes med unger (Figur 1), kunne tyde på, at ræve udfører en væsentlig del af prædationen på engfuglenes æg.

I 2016 var de ynglende vadefugle på Tipperne påvirket af høj forekomst af prædatorer. Dette var formentlig grunden til, at mange ynglepar af rødben opgav deres yngleforsøg allerede tidligt i ynglesæsonen. Foto: Torben Andersen

Udover de ovenfor nævnte prædatorer, der primært er en trussel mod engfuglenes æg og unger, var der især på etableringstidspunktet prædatorer, der var en trussel mod mange ynglende engfugle. I april holdt en jagtfalk og tre vandrefalke fast til i området. To vandrefalke opholdt sig på Tipperne frem til hhv. 9. maj og slutningen af maj. Fra starten af juli var der igen en vandrefalk, der jagede på Tipperne. Disse store falke kan godt have haft en indflydelse på de lave yngletal hos store vadefugle som klyde og stor kobbersneppe.

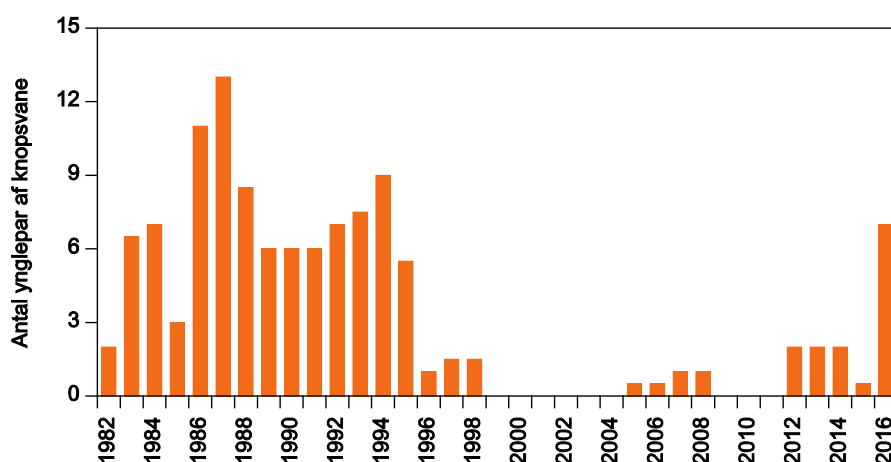
Figur 1. Andel (%) af optalte par af rødben, hvor æggene klækkede, i relation til antal dagaktive ræve set af ynglefugletælleren under optællingsarbejdet. Data hidrører fra årene 1995-2016, idet 2016 er markeret med en rød cirkel. I disse år har ynglefugletælleren haft stort set det samme tidsforbrug i felten, og under feltarbejdet er observerede ræve blevet noteret konsekvent. For 2016 ligger værdien væsentligt under tendenslinien, men det er uvist om dette skyldes, at andre prædatorer end ræv stod for en højere andel af prædationen end i de fleste andre år.

Mange bundplanter i Ringkøbing Fjord omkring Tipperne gavnede knopsvane men ikke blishøne

I ynglesæsonen 2016 ynglede der 7 par knopsvaner på Tipperne. Det er det største antal, siden saltindtaget i Ringkøbing Fjord blev øget i vinteren 1995-1996 (Figur 2). Knopsvanernes ynglesucces blev ikke undersøgt, men i juli sås det største antal unger på Tipperne, der er set om sommeren i mange år. 4. juli blev der optalt 41 unger fra 11 kuld. Gennemsnittet for julis maksimumtal de foregående 5 år er 6 kuld og 17 unger. Det relativt høje antal ynglepar af knopsvane i 2016 er muligvis et resultat af, at fødeforholdene var forbedret i forhold til de foregående år. I efteråret 2015 var der det største antal fouragerende knopsvaner og pibeænder på Tipperne, der er set i mange år (Amstrup m.fl. 2016), og disse forekomster peger på, at der har været mange bundplanter på det lave vand.

Blishøne lever også i udstrakt grad af undervandsvegetation, og før vinteren 1995-1996 var blishøne en almindelig ynglefugl i Tippeternes kystbræmmer. Siden det øgede saltindtag har arten kun været en uregelmæssig ynglefugl, og heller ikke i 2016 ynglede blishøne på Tipperne. Seneste yngleforsøg var i 2010, men det var uden succes.

Figur 2. Antal ynglepar af knopsvane på Tipperne 1982-2016.

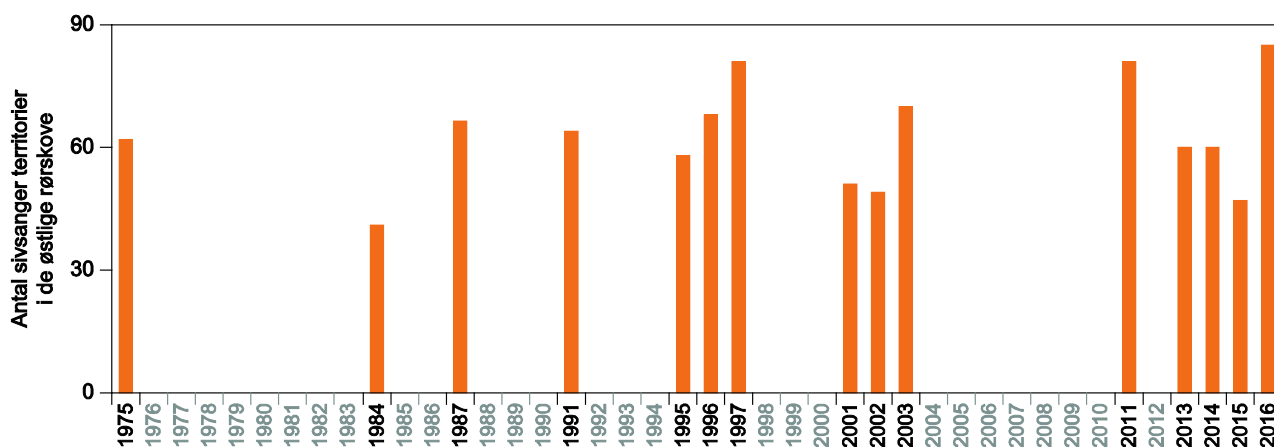
I 2016 ynglede der 7 par knopsvaner på Tipperne, hvilket er det største antal siden saltindtaget i Ringkøbing Fjord blev øget i vinteren 1995-1996 (se Fig. 2).
Foto: Torben Andersen

Sivsanger er en almindelig ynglefugl i Tippeternes rørskove

Nogle år foretages en optælling af sivsangere i Tippeternes rørskovs- og strandsumpområder tidligt om morgenen i anden halvdel af maj, hvor sivsangerne er mest sangaktive. Om morgenen 19. maj 2016 blev der optalt 82 territorier på det østlige Tipperne, og ved et senere besøg blev der fundet yderligere 3. 85 territorier af sivsanger er det største antal, der er registreret på det østlige Tipperne (Figur 3), lige over antallet i 1997 og 2011, hvor der blev fundet 81.

Sivsanger er en af de få Afrika-trækkende småfugle, der ifølge DOF's punkt-tællingsprogram har haft en stabil bestandsudvikling de seneste 30 år (Fenger m.fl. 2016). Det er også tilfældet på de dele af Tipperne, hvor der er bevaret ynglehabitat for sivsanger (Figur 3). På de øvrige dele af Tipperne ser det dog anderledes ud. I 1975 var store dele af det centrale og vestlige Tipperne tilgroet med tagrør og anden kraftig vegetation, og dette år blev der optalt 101 sivsangere her. Med undtagelse af et mindre område med kyststrørbræmme og pilekrat mod nordvest er hele dette område i 2016 kortgræsset på grund af kreaturgræsning og regelmæssig høslæt, og her yngler der ikke længere sivsanger.

Figur 3. Antal optalte og kortlagte territorier af sivsanger i de østlige rørskove på Tipperne. Denne form for registrering er kun foretaget i visse år inden for perioden 1975-2016.

Tak

Vi retter en stor tak til Torben Andersen for levering af fotos til notatet.

Referencer

Amstrup O, Bak M & Laursen K (2016). Rastende trækfugle på Tipperne og i Ringkøbing Fjord, 2015. - Notat fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi. 6 s.

http://dce.au.dk/fileadmin/dce.au.dk/Udgivelser/Notater_2016/Rastende_trækfugle_Tipperne_2015.pdf

Fenger M, Nyegaard T & Jørgensen MF (2016). Overvågning af de almindelige fuglearter i Danmark 1975-2015. Årsrapport for Punkttællingsprogrammet. Dansk Ornitologisk Forening. 44 s.